

УДК 371.016:78

ІРИНА ПАРФЕНТЬЄВА, ГАННА КРАПІВІНА

м. Миколаїв

ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ ЕСТЕТИЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті розглянуто історичні процеси, які вплинули на сучасні методики формування особистісних якостей, які невідривні від професійних характеристик майбутніх учителів музичного мистецтва. Доведено роль музики, яка посідає одне з важливих місць у формуванні духовної культури людини. Розглянуто музику як художній еквівалент філософії й математики, адже вона виражає за допомогою звуків інтелект людини, поєднує раціональне й чуттєве начало, виконує водночас функцію насолоди й поживи для розуму, розвиває мислення. Проаналізовано вислови античних філософів Аристиди, Аристотеля, Платона, Піфагора про роль музичного мистецтва у громадському житті суспільства та її вплив на духовний розвиток людини.

Ключові слова майбутні вчителі музичного мистецтва, музика, естетичні смаки, духовність.

Ідею вирішальної ролі вчителя в естетичному вихованні учнів висловлювали науковці й суспільні діячі різних часів і народів. Так, К. Ушинський наголошував: «Дитина виховується, розвивається розумово й морально лише під прямим впливом людської особистості... Це животворний промінь сонця для молодої душі, який нічим замінити неможливо» [5, 174]. В умовах сучасної суспільно-політичної, економічної ситуації в нашій державі роль учителя в розв'язанні завдань естетичного виховання стає ще більш актуальною. Чинні суспільні процеси в Україні вимагають значного розширення сфери духовності в усіх галузях суспільного життя. А це, у свою чергу, ставить до першорядних завдань системи національної освіти формування такого вчителя, який був би здатним будувати своє життя, стосунки із суспільством і природою на засадах високої духовності. Однією з провідних рис особистості такого вчителя має бути вміння сприймати, розуміти, цінувати й створювати прекрасне й величне в усіх сферах своєї діяльності. У світлі сказаного проблема естетизації професійної підготовки майбутніх педагогів усвідомлюється як надзвичайно актуальна й гостра.

Зазначимо, що в педагогічній науці розроблено різні аспекти естетизації професійної підготовки майбутніх учителів (Л. Воєводіна, Л. Гончаренко, М. Киященко, О. Кириченко, О. Коробко, Т. Левченко, Г. Петрова,

О. Рудницька, О. Сухачов та ін.). Значний внесок у розробку теорії та практики формування естетичної культури майбутніх учителів зробили такі вітчизняні педагоги, як В. Бутенко, О. Буров, І. Зязюн, Н. Миропольська, Г. Падалка, О. Семашко, В. Сухомлинський, Т. Танько, В. Шацька, Г. Шевченко, які розглядали естетичну культуру вчителя як основу його духовного життя та невід'ємний компонент його педагогічної майстерності.

У процесі професійної підготовки фахівця, незалежно від його профілізації, відбувається формування особистісних якостей, які невідривні від його професійних характеристик. Усе це не лише підтверджує цілісність, системну єдність впливу різних напрямів освітньо-виховного процесу на становлення особистості майбутнього фахівця, а й засвідчує необхідність забезпечення її достатнього культурно-естетичного рівня.

Зазначимо, що в змісті переважної більшості професійної підготовки майбутніх педагогів естетичну складову зведено до мінімуму або зовсім ліквідовано. Зазначене можна пояснити певними об'єктивними обставинами. Так, протягом останніх десятиліть у справі виховання підрастаючого покоління відбувалися значні зміни, деформації, спостерігався технократичний ухил. Лавина комерціалізації як домінуюча реалія відсунула питання духовності на задній план, що спричинило значні суспільні проблеми, конфлікти,

протириччя, незадоволення, прояв яких спостерігається в житті майже кожної людини, в її взаємостосунках із соціальним та природним середовищем. Один з найбільш цивілізованих шляхів виходу з цієї кризової ситуації – повернення дітей, молоді до загальнолюдських цінностей, гуманізму, духовності, які є ознаками високоцивілізованого суспільства. Підняти, укріпити духовний світ учителя, передусім майбутнього вчителя, сформувати належний рівень його естетичної культури, – розв'язання цих завдань дає шанс людству в цілому успішно розвиватися, а не деградувати.

Разом з тим, вивчення естетичної складової у змісті професійної підготовки майбутніх учителів засвідчують, на жаль, її дуже низький рівень (О. Коробко, С. Мельничук, Г. Петрова та ін.), указують на необхідність більш повно використовувати естетичний потенціал психолого-педагогічних, загальнокультурних, фахових, фундаментальних дисциплін, програми педагогічної практики згідно з навчальним планом, значний потенціал усіх видів багатогранної позанавчальної, зокрема художньо-творчої діяльності в педагогічному університеті.

За справедливим твердженням С. Мельничука, естетичний потенціал усіх дисциплін навчального плану педагогічних університетів та позанавчальної виховної діяльності містить досить широке коло часто недостатньо задіяних до формування естетичної, зокрема музично-естетичної культури, понять: певні ідеї, судження естетичного змісту, оцінне ставлення, художні образи, багатогранність естетичної та загальної культури тощо. Надзвичайно важливо, щоб засоби професійної освіти й виховання справляли якомога більш різносторонній вплив на процес особистісного розвитку студента. Серед розмаїття таких засобів музичне мистецтво посідає особливе місце, оскільки, незважаючи на те, чи є воно провідною навчальною дисципліною, чи лише елементом виховної, позанавчальної діяльності, музика піднімає людину на вищий рівень культури. А культурна людина, за твердженням І. Канта, здатна регулювати свідомо свої вчинки, протистояти тиранії, зрозуміти своє призначення в цьому житті, дане їй Богом [3].

Мистецтво, у тому числі й музика, залучає людину до системи естетичних і художніх цінностей і примушує переживати й усвідомлювати ці цінності. Естетичне ставлення, естетичні переживання, що проявляються в художньому творі, стають особистими переживаннями людини завдяки специфічному механізму взаємодії людини як суб'єкта з мистецьким твором як об'єктом сприйняття, визначають у цілому її ставлення до дійсності.

Науковці стверджують, що естетичне виховання, тобто виховання здібності сприймати красу, чуттєво усвідомлювати світ спроможне повернути людину до людяності та духовності. Виховання, що відбувається художньою мовою мистецтва, дозволяє формувати естетичну свідомість, витончений естетичний смак, естетичну чуттєвість та інше. Тому спілкування з мистецтвом, діалог з ним (а також міжособистісний діалог, що відбувається через мистецтво, виявляється підґрунтям цілісного процесу виховання та формування культурної особистості (Д. Кабалевський, М. Каган, Б. Неменський, О. Рудницька, В. Скатерщиков, О. Костюк, Б. Юсов).

В активізації емоційних сил людської особистості й мобілізації її інтелектуальних і моральних ресурсів музиці відведено одне з найпочесніших місць. Але сила впливу музичного чи будь-якого іншого виду мистецтва значною мірою залежить від такого показника естетичної досконалості, як музично-естетичний смак, що зумовлює вибірковість особи по відношенню до явищ мистецтва й дійсності.

Музика – це один з найяскравіших, найпотужніших та найвпливовіших видів мистецтва. Завдяки комунікаційній природі музики відбувається спілкування і взаємозв'язок між людьми сучасної та попередніх епох. [2, 144–153].

Музика посідає одне з важливих місць у формуванні духовної культури людини, що пов'язується з розвиненістю емоційної сфери, здатністю любити, захоплюватися, співчувати, розуміти інших людей і себе. З давніх часів музика відома як потужний виховний засіб. У музичних трактатах країн Давнього Сходу стверджувалося, що музичне виховання покликане надати рівноваги чеснотам, розвивати в людях людяність, справедливість, добропорядність і щирість.

Процес музичного виховання може й повинен бути тим культурно-виховним механізмом, який спроможний через емоційно-чуттєву сферу людини досягти розуміння культури на індивідуально-особистому та інтимному рівнях. Виховання на основі музики дає людині можливість навчитися розуміти не тільки іншу людину, Культуру, а й своє Я, що веде до привласнення кожним індивідом загальнолюдських культурних цінностей, дає надію на підвищення культурного рівня суспільства в цілому.

Музичне мистецтво містить безмежний потенціал щодо освіти й виховання дітей і молоді. Виховання засобами «високої» музики забезпечує формування національної, громадянської свідомості, підвищує рівень художньо-естетичної та духовної культури людини. Музичне виховання становить собою дієву силу вищого рангу, що стимулює духовний і творчий потенціал особистості. Активне заняття музикою сприяє розвитку творчих сил людини, які, у свою чергу, мають величезне значення для її діяльності в усіх галузях.

Музика є винятково важливим чинником у становленні особистості; адже саме музиці властиво викликати в людині глибинні почуття й думки, окриляти її. Ще з давніх-давен вважалося, що музика є художнім еквівалентом філософії й математики, адже вона виражає за допомогою звуків інтелект людини, поєднує раціональне й чуттєве начало, виконує водночас функцію насолоди й поживи для розуму, розвиває мислення (Я. Ксенакіс).

Античні філософи (Аристид, Аристотель, Афінський, Платон, Піфагор), міркуючи про загальні закони світоврядування, світопорядку й громадського життя, зробили низку висновків щодо ролі музики в громадському житті. Вони підкреслювали величезне значення музики в житті суспільства та її вплив на духовний розвиток людини завдяки ритму, ладу, мелодії. Піфагорійська теорія розрізняла два види музики: різкі, збуджувальні та ліричні наспіви. Музика поставала неоціненним засобом формування характерів, викликаючи в людей певні настрої та емоції. Під її впливом запальні натури мали настроюватись на лагідні лади, занепалі духом – надихались енергією діяльності [1].

На думку Аристотеля, музика здатна впливати на моральність душі; а якщо музика має такі властивості, то, мабуть, вона має бути включена в перелік предметів виховання молоді. Йому належать слова: «Подібно тому, як гімнастика сприяє досягненню певного ступеня розвитку фізичних якостей, так музика здатна впливати на етичну природу людини» [1, 637–638]. Аристотель поділяв мелодії й лади на етичні, ентузіастичні й практичні.

За твердженням іншого грецького філософа – Платона, могутність і сила держави прямо залежать від того, яка музика, у яких ладах і ритмах у ньому звучить, адже музичні ритми й лади мають здатність управляти душами людей. Платон підкреслював, що в державі припустима тільки така музика, що допомагає піднятися особистості до рівня суспільних вимог й усвідомити власний світ як єдність з громадою. Сутність музики в естетичних концепціях Платона полягає в тому, щоб відображати душевні якості людини. Музика в поєднанні з атлетикою складала «університети» стародавнього грека, і тільки пройшовши курс навчання, людина вважалася освіченою й вихованою, тобто «музичною». Платон писав: «Той, хто не вдосконалювався в хоровах, людина невихована, а хто достатньо в них вправлявся, той вихований» [4, 118].

Естетичне виховання, тобто виховання здібності сприймати красу, чуттєво усвідомлювати світ спроможне повернути людину до людяності й духовності. Виховання, що відбувається художньою мовою мистецтва дозволяє формувати естетичну свідомість, витончений естетичний смак, естетичну чуттєвість та інше. Тому спілкування з мистецтвом, діалог з ним, а також діалог міжособистісний, що відбувається через мистецтво, виявляється ґрунтом цілісного процесу виховання та формування культурної особистості.

Список використаних джерел

1. Аристотель. Сочинения // Философское наследие : в 4 т. — Т. 4. — М. : Мысль, 1983. — 829 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. — К. : Либідь, 2003. — Ч. 1. — С. 160–196.
3. Кант И. Сочинения : в 6 т. — М. : Мысль, 1996. — Т. 5. — 564 с.
4. Левчук Л. Т. Психологический анализ и художественное творчество. — К. : Высшая шк., 1980. — 159 с.
5. Ушинский К. Д. Выбранные творения : у 2 т. — Т. 1. — К. : Рад. шк., 1983. — С. 174.

IRYNA PARFENTYEVA, HANNA KRAPIVINA
Mykolaiv

THE HISTORICAL ORIGINS OF THE AESTHETIC PROCESS OF TRAINING FUTURE TEACHERS OF MUSIC

The article examines the historical processes that influenced the formation of modern methods of personal qualities that are inseparable from the professional performance of future teachers of music. Proved the role of music, which is one of the important places in the spiritual formation of human culture. Considers music as the artistic equivalent of philosophy and mathematics, because it expresses the sounds using human intelligence, combines rational and sensual element, yet performs the function of pleasure and food for thought, develops thinking. Analyzed Aristide sayings of ancient philosophers, Aristotle, Plato, Pythagoras, about the role of music in the social life of the community and its influence on the spiritual development of man.

Key words: future teachers of music, music, aesthetic values, spirituality.

ИРИНА ПАРФЕНТЬЕВА, АННА КРАПИВИНА
г. Николаев

ИСТОРИЧЕСКИЕ ИСТОКИ ЭСТЕТИЗАЦИИ ПРОЦЕССА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ МУЗЫКАЛЬНОГО ИСКУССТВА

В статье рассмотрены исторические процессы, которые повлияли на современные методики формирования личностных качеств, которые неотрывны от профессиональных характеристик будущих учителей музыкального искусства. Доказана роль музыки, которая занимает одно из важных мест в формировании духовной культуры человека. Рассмотрена музыка как художественный эквивалент философии и математики, ведь она выражает с помощью звуков интеллект человека, объединяет рациональное и чувственное начало, выполняет одновременно функцию сладости и пищи для ума, развивает мышление. Проанализированы высказывания античных философов Аристиды, Аристотеля, Платона, Пифагора о роли музыкального искусства в общественной жизни общества и ее влияние на духовное развитие человека.

Ключевые слова: будущие учителя музыкального искусства, музыка, эстетические вкусы, духовность.

Стаття надійшла до редколегії 04.12.2016